

Salonen pohtii omien kokemustensa perusteella luontokosketusten merkitystä luontosuhteen rakentumisessa. Matkailun tutkijalle on hämmentävää, että artikkelissa annetaan neuvoja siitä, miten luontomatkailupalvelut tulisi järjestää (s. 44–47). Epäselväksi jää, millä perusteella ja kenen näkökulmasta näitä yleistäviä neuvoja annetaan.

Matkailun ja virkistyksen luontosuhteen näkökulmasta kirjan parasta antia on *Retket*-luku, jossa Outi Rantalan, Seija Tuulentien ja Anu Valtosen artikkeli naisretkeilijöiden luonnossa yöpymisestä sekä Marjo Kilpjärven artikkeli nuorten luonnossa yöpymisestä muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden. Artikkeleissa korostetaan käytännönteoreettista ajatusta siitä, että luontosuhde määrittyy tekojen – kuten luonnossa yöpymisen käytäntöjen – kautta. Tulevaisuutta koskevassa tarkastelussaan Rantala, Tuulentie ja Valtonen pohtivat kiinnostavasti sitä, millaisia mahdollisuuksia uniturismien suosion kasvu voisi tarjota Lapin luonnossa yöpymisen käytäntöjen kehittämiseen. Vastaavasti Kilpjärven mukaan nuorten luonnossa oleminen ja yöpymisen käytännöt vahvistavat nuorten luottamusta omaan toimintaan ja luonnonympäristöön, mikä mahdollistaa luonnosta nauttimisen turvallisina mielin. *Retket*-luvun päättää Tapio Nykäsen kiinnostava filosofinen artikkeli – tai *ajatuskoe* – koskimelonnasta urheilun ja leikin, luontosuhteen ja sosiaalisuuden näkökulmista. Artikkelin mukaan koskimelonta voi avata mahdollisuuksia ajatteluun, itsetuntemukseen, eettisyyteen ja kunnioituksen oppimiseen sekä luontoa että toisia ihmisiä kohtaan. Yhtenäisyyden vuoksi muutkin kuin Nykäsen artikkeli olisivat voineet sisältää valokuvia.

Kaisa Schmidt-Thomé

Muistin aikamuoto on preesens ja paikka pikemminkin varpaiden kuin korvien välissä

Jones, Owain and Garde-Hansen, Joanne (toim.): *Geography and Memory. Explorations in Identity, Place and Becoming*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2012. (296 s.)

Tolia-Kelly, Divya Praful: *Landscape, Race and Memory. Material Ecologies of Citizenship*. Ashgate, Farnham, 2010. (172 s.)

Jos olet kiinnostunut muistin maantieteestä ja siitä, miten muisti saattaa arkeamme ja kytkeytyy jokapäiväisiin käytäntöihimme, tartu tähän kirjapariin. Owain Jonesin ja Joanne Garde-Hansenin toimittaman kirjan *Geography and Memory* johdanto on tärkeä käsitteellinen avaus etenkin niille, jotka ovat kaivanneet täydentävää panosta kollektiivisen muistin maantieteellisten kysymysten rinnalle. Tarjolla on nyt käytäntöihin ja ilmentymiin pureutuva

Kirjan päättävässä *Työt*-luvussa on vain Lauri Temmeksen autoetnografiseen kertomusaineistoon perustuva artikkeli työskentelystä luontomatkaillon ohjelmopalveluissa Lapissa 1980–90-luvuilla. Artikkelin tavoitteena on paitsi esittää kuvaus luontomatkailluoppaan työstä, myös piirtää kuva Lapin luontomatkaillutoiminnan periaatteista ja käytännöistä. Kymmenen värikästä tarinaa antavat väläyksiä oppaan työstä kahdella vuosikymmenellä, mutta johtopäätöskappaleen ja laajemman viitekehyksen puuttuessa niiden perusteella ei saa yleistä käsitystä kaupallisen luontomatkaillon kehityksestä Lapissa.

Kirja olisi vaatinut kielenhuollollista viimeistelyä. Johdanto mukaan lukien kirja sisältää niin kirjoitus- kuin kielioppivirheitä, mikä luo vaikutelman huolimattomasti toimitetusta kirjasta. Lähdeviittauksia tai lähdeluetteloita ei ole muotoiltu tyyliään yhtenäisiksi – edes johdannon lähdeluettelo ei ole kirjoitettu yhtenäisellä tavalla.

Kirjan tarkka fokus ja kohderyhmä vaikuttavat olevan hieman epäselviä tekijöille itselleenkin. Johdannossa luontosuhteen tarkastelu kytketään nimenomaan matkailun ja virkistyksen näkökulmiin, mutta kirjan nimen ja takakannen perusteella esimerkiksi matkailun tutkijat ja kehittäjät eivät välttämättä osaa kirjaan tarttua. Takakannen mukaan kirja on tarkoitettu ”ajattelemisen ja ymmärtämisen edellytyksiä hakeville ihmisille” – viitekehyksen löyhyyden vuoksi tämä onkin sopivan väljä määritelmä kohderyhmälle. Hajanaisuutensa vuoksi kirja ei ole ihanteellinen esimerkiksi oppikirjana käytettäväksi. Puutteista huolimatta *Reittejä luontosuhteeseen* tuo kiinnostavan lisän kotimaiseen ihmisen luontosuhteen tutkimukseen.

ripustus, joka avaa henkilökohtaisempaa näkökulmaa muistin, paikan ja identiteetin kysymyksiin. Tolia-Kellyn kirja *Landscape, Race and Memory* taas on hieno esimerkki siitä, miten muistin maantiedettä voi tehdä systemaattisesti mutta samalla kohteen säikeisyyttä kunnioittavalla metodilla, hellästi trianguloiden.

Temaattisesti kirjat johdattavat moniin erilaisiin maailmoihin. Jonesin ja Garde-Hansenin koko-

elma vie niin kuparikaivoksiin ja hiekkarannoille kuin lajittelemaan tuntemattomien ihmisten kaappeihin kertynyttä tavaraa. Tutuiksi tulevat myös muun muassa Yhdysvaltain sisällissodan historiallisiin graffiteihin kiinnittyvät tunteet sekä perheväkivallasta kärsineen valikoiva muisti. Kirjavuuden keskelle lukija saa kunkin osakokonaisuuden (Identity, Place ja Becoming) alkuun hieman lukuohjeita, jotka kyllä tulevat tarpeeseen.

Tolia-Kellyn kirja puolestaan hengästyttää yksittäisten ihmiselämien monikulttuurisuudella ja -paikkaisuudella. Hän on tutkinut Lontoossa asuvia Etelä-Aasiasta lähtöisin olevia naisia, jotka ovat asuneet myös Iso-Britannian entisissä siirtomaissa Afrikassa. Myös Tolia-Kellyn väitöskirja (2002) käsittelee maiseman, rodun ja muistin solmukohtia näiden naisten kokemusten kautta. Tässä kirjassa jatketaan syventymistä post-kolonialistiseen englantilaisuuteen eli kansalaisuuden muotoutumiseen tarkastellen sitä ”ekologisesti”, toiseuden ja juurtumisen materiaalisuuteen kytkeytyen.

Tolia-Kelly virittää kiinnostavan triangulointiasetelman, jossa erilaiset aineistot keskustelevat hedelmällisesti keskenään. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden asuinhistoriat kartoitettiin ensin ryhmähaastattelutilanteessa, joka samalla tutustutti osallistujia toisiinsa. Seuraavaan yhteishaastatteluun osallistujia pyydettiin tuomaan kotoaan joku heille visuaalisesti tärkeä esine tai muu visuaalisen kulttuurin tuotos, esimerkiksi elokuva, ja kertoamaan muille sen merkityksellisyydestä. Kolmannen aineistokokonaisuuden osallistujat rakensivat yhteistyössä maisemataiteilija Melanie Carvalhon kanssa. Ensin osallistujat kuvasivat kirjallisesti tai piirtäen maisemia, joissa he tuntevat olevansa (kuin) kotonaan, minkä jälkeen Carvalho pyrki tavoittamaan kuvattujen maisemien keskeisiä aineksia maalaamalla niistä omat versionsa, joiden pohjalta voitiin jälleen jatkaa keskustelua.

Tolia-Kelly kirjoittaa tutkimuksestaan runsaasti taustoittaen. Hän kirjoittaa pitkiä pätkiä siitä, miten hän tarkkaan ottaen käsitteellistää, tutkii ja vetää johtopäätöksiä, koska haluaa tehdä prosessista mahdollisimman läpinäkyvän ja siten vaihtoehdoisille tulkinnoille avoimen. Kautta linjan toteutettuna tämä strategia on hieman uuvuttava ja nostaa odotustasoa tulosten suhteen ehkä turhan korkealle. Onneksi niitä kuitenkin löytyy, vaikka keskeisimpiä havaintoja ehkä toistetaan turhan moneen otteeseen. Hämmäntävintä kirjassa on vahva puhe ”rotuistamisesta” eli esimerkiksi siitä, miten Tolia-Kellyn tutkivat naiset kokevat usein tulevansa kategorisoiduksi ulkoisen (Etelä-Aasiaan viittaavan) olemuksensa perusteella, vaikka ovat pitkään olleet

Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia ja jo Afrikan vuosinaan eläneet hyvinkin ”englantilaista” elämää teekutsuineen ja kerrosvoileipineen. Joissakin asioissa ”luonnollistuminen” tapahtuu todella hitaasti, kuten Tolia-Kellykin toteaa rinnastaessaan siirtolaiset ”tulokaslajeihin”, joista tiettyjä lajeja ryhdytään pitämään kotimaisina nopeammin kuin toisia.

Jonesin ja Garde-Hansenin kirjan ansio on näyttää muistille paikka maantieteen tutkimuksessa, jota tehdään nimikkeen ”non-representational theory” (NRT) alla. NRT:n yhteydessä tapahtuminen, ruumiillisuus sekä elämä tässä-ja-nyt ovat ehkä liikaakin korostuneet. Nykyhetken keskittymisenvastapainoksi kirja tuo ”serkkujensa” rinnalle muistin käsitteen: NRT:n piirissä on käsitelty paljon mielikuvituksen, tunteiden ja affektien kysymyksiä, mutta muisti on saanut korkeintaan kummitella nurkissa (myös Jones 2011). Nyt muisti saa paikan toimijuuden, käytäntöjen/tapojen, luovuuden ja mielikuvituksen alkulähteiden joukossa eli juuri siellä, mistä ”performatiivisen hetken” potentiaali pulppuaa. Kirjoittajien mukaan muistin ekologia on ”minuuskäytäntöjen” (practices of self) elävä elementti, jonka juuret ovat materiaalis-ruumiilliset. Tekisi mieleni vastaavasti muotoilla, että muisti toimii preesensissä, vaikka kantaa mukanaan synteesejä menneestä eriaisteisesti kutistettuna.

Tilkkutäkkimäinen *Geography and memory* sisältää temaattisesti jokaiselle jotakin. Itse pidän eniten Ariel Terranova-Webbin artikkelista, joka käsittelee yhdysvaltalaisen sirkuksen kiertue-elämää. Kirjoittaja matkusti sirkuksen mukana tarkastellen päivästä ja vuodesta toiseen toistuvia rituaalinomaisia toimintatapoja, joilla kukin esiintymispaikka otettiin haltuun kulloistenkin olosuhteiden mukaisesti. Kelly Miller Circus on toiminut nykyisen kaltaisella tavalla jo 75 vuotta. Vuonna 2008, jolloin kirjoittaja oli mukana maaliskuusta marraskuuhun kestäneellä kiertueella sen alusta loppuun, sirkus esiintyi yhteensä 470 kertaa 215 kaupungissa. Tuona aikana sirkusväellä oli yhteensä viisi vapaapäivää, joista vain kahteen ei sisällynyt ajoa kaupungista toiseen. Tätä voi hyvällä syyllä kutsua vakaaksi liikkuvuudeksi (stable mobility). Sirkus pystytetään päivittäin melkein samalla tavalla kuin edellisenä ja seuraavana päivänä, mutta jotkin päivät ovat epätavallisempia kuin toiset – jos vaikka sattuu satamaan tai jos sirkukselle osoitettu alue on kovin kalteva. Kokeneelle sirkusväelle nämä epätavallisetkin päivät ovat kuitenkin hyvin tavallisella tavalla epätavallisia, jolloin kukin pystyy muistinsa varassa mukautumaan kulloisinkin olo-

suhteisiin. Tästä arkisesta venymisestä Terranova-Webb huomasi jossain vaiheessa itsekkin sanovan: ”It’s just one day.” Pinnistelypäivien jälkeen on aina luvassa uusi alku, uudessa paikassa, jolloin voi sanoa jälleen, että päivähän tämä vaan on, vaikka kaatosade olisi jatkunut jo kaksi viikkoa. Sirkusväen muistiharjoitukset joutuivat erityisen kovalle koetukselle kylmillä säillä, jolloin ohjelmanumeroiden järjestystä muutettiin lämmöntarpeen mukaan ja jolloin sähkögeneraattorin melu peitti teltan ulkopuolelle kantautuvia ääniä: esiintyjien piti varmistaa oikea ajoitus muilla keinoin. Artikkelinäytti hyvin, miten muistilla oli kiertueen aikana rooli paitsi menneen säilyttäjänä myös nykyisyyden ylläpitäjänä ja tulevaisuuden varmistajana. Oikealla tavalla oikeaan paikkaan kenttää rakennettu sirkusalue on vankan kokemuksen mahdollistama muistin taidonnäyte, mutta muistaminen (samoin kuin epäoleellisen mahdollisimman tehokas unohtaminen) tapahtuu joka päivä uudella tavalla ja vaihtelevista syistä. Jos sirkus murjoo sille osoitetun määrän nurmikentän, voi lupa sirkuksen pystyttämiseksi seuraavana vuonna jäädä saamatta.

Yllätyksekseni pidin myös artikkeleista, joihin aluksi suhtauduin ennakkoluuloisesti. Sekä maise-mamaalari Judith Tuckerin paluu isovanhempiensa lomamaisemiin Bornholmin saarelle että Elisabeth Robertsin ajatukset perhealbumin äärellä olisivat voineet olla tunkkaisia itsetutkiskeluja tai menneiden maisemien fetisointia, mutta molemmissa puhalsikin raikas merituuli. Roberts käsitteli oivaltavasti ”perhemuistia” ja lomavalokuvia perheelle rakkailta rannoilta ja näytti esimerkiksi miten rantavedessä kahlaavasta äidistä napattu valokuva assosioituu onnen hetkiin Walesin rannikolla sijaitsevalla loma-asunnolla, vaikka kuva olikin ilmiselvästi otettu perhelomalla Uudessa-Seelannissa.

Roberts kertoi myös perhejouluun liittyvän anekdotin kautta oivaltavasti siitä, miten kuvien kautta luodaan yhteenkuuluvuutta. Robertsin vanhemmat saivat vävyltään joululahjaksi valokuvasarjan, jonka kauneudesta he tajusivat iloita toden teolla vasta hoksattuaan, että kuvat olivat perheelle rakkailta rannoilta ja että kuvissa oli piilossa myös heidän yhteisiä hetkiään. Vävy-poika – Robertsin lanko – keräsi sinä jouluna paljon pisteitä. Tuckerin artikkelissa arpoitiin vuoden 1928 tunnelmia Bornholmilla, joka tarjosi Tuckerin juutalaiselle isoäidille mahdollisuuden nauttia rantalomasta vapaammin kuin silloisessa kotimaassaan Saksassa, sekä mahdollisuuksia ”jälkimuistaa” asioita yli sukupolvien. Tucker teki tämän taidokkaasti ilman, että selityksiä olisi etsitty esimerkiksi henkimaailmasta tai pelkästään oman sielun sopukoista. Saari oli myös materiaa, jolle Tucker samalla maalasi uusia ilmiäsuja ja jonka kautta hän pääsi kokeilemaan aprikoivaa aikamatkailua.

Suurinta osaa Jonesin ja Garde-Hansenin kirjan artikkeleista ei saisi taipumaan artikkeleiksi kansainvälissä tiedelehdissä. Juuri siinä taipumattomuudessa on kuitenkin niiden vahvuus teksteinä. Bornholmin hiekka varpaiteni välissä jään kiitolisena odottamaan seuraavia inspiroivia muistikirjoja ja toivon, että julkaisupolitiikalla pikemminkin suositaan kuin sorsitaan tällaisia kokoelmateoksia jatkossa.

Lähteet

- Jones, O. (2011). Geography, memory and non-representational geographies. *Geography Compass* 5:12, 875-885.
- Tolia-Kelly, D. P. (2002). *Iconographies of diaspora: refracted landscapes and textures of memory of South Asian women in London*. Doctoral thesis, University of London <http://discovery.ucl.ac.uk/1383055/>